

La necessitat de recordar

El Museu Memorial de l'Exili (MUME) de la Jonquera: 1939 com a referent ineludible

En el vocabulari històric català i espanyol, parlar d'exili ens transporta inexorablement al 1939, a l'exili republicà producte del final de la Guerra Civil a Catalunya. És per això que, després de copsar l'amplitud dels exilis a les comarques gironines més enllà de 1939, és oportú situar-ne la centralitat.

JORDI FONT AGULLÓ > TEXT

ARXIU MUME > FOTOS

Des del febrer de 2008 —data en què el MUME va obrir les seves portes al carrer Major de la Jonquera— el que havia estat el darrer tram de la Nacional II abans d'arribar a la ratlla fronterera ha esdevingut un dels *llocs de memòria* més emblemàtics del nostre país. La història i la memòria conflueixen en aquest carreró estret que fou trepitjat per quasi la meitat dels aproximadament 475.000 refugiats que, els primers dies de febrer de 1939, van emprendre el camí de l'exili. És un carrer modest, extremadament auster i funcional. No obstant això, es podria asseverar que, tant literalment com metafòrica, va ser una de les vies principals per on feia les seves últimes passes la que va ser, segurament, la dècada més densa del segle xx, políticament parlant. Aquest final de trajecte es va transmutar en l'albada d'una de les etapes més àrdues i tràgiques de la Catalunya contemporània: l'ocupació franquista i la seva seqüela repressora al costat de l'exili massiu.

1939, un mite real

Febrer de 1939 és una d'aquelles dates històriques que ha anat adquirint el rang de mite. Per a molts catalans —i també per a molts es-

panyols— encarna la gran ensulsiada de les llibertats. La visió del pas fronterer del Pertús atapeït per una multitud desesperada —tal com palesen les filmacions d'època que es poden veure al MUME— justifica el fet que l'hivern de 1939 sigui considerat un moment de cesura, un abans i un després en la convulsa història catalana del segle passat. Però, alhora, també és oportú afirmar —com hem vist en aquest dossier— que es tracta d'una d'aquelles efemèrides que, a causa del seu caràcter ineludible, pot tenir una repercussió reduccionista pel que fa a la percepció de la presència de l'exili en el nostre passat immediat. Tant és així que la magnitud de l'esdeveniment ens pot fer sucumbir en una lectura històrica negligent que ometi altres escenaris d'exili anteriors als que aquí s'han situat. Per consegüent, per exemple, no hem d'obviar la difícil situació que van viure sectors molts significatius de l'obrerisme i el nacionalisme catalans arran del cop d'estat de Primo de Rivera el setembre de 1923, com ha analitzat Joan Esculies. Per a nombrosos cenetistes i militants d'Estat Català, una via d'escapatòria a la dura repressió de la dictadura primoriverista serà, sens dubte, l'abandó del país. Dins del mateix context polític, els frustrats fets de Prats de Molló, de 1926,

El febrer de 1939 ha anat adquirint el rang de mite. Aquell exili ens pot fer oblidar que el fenomen és molt més extens al llarg del segle xx

comportaran, entre altres conseqüències, una altra reduïda onada d'emigrants polítics. Tampoc no es pot deixar de banda —ja en època republicana— que, a més de les detencions i empresonaments, una de les derivacions del fracàs dels Fets del 6 d'Octubre de 1934 també va ser un altre exili a petita escala. I ja amb la Guerra Civil, durant els primers mesos a la rereguarda republicana, a fi d'evitar els estralls de la violència revolucionària, qui partia cap a l'exili eren milers de persones adscrites, a grans trets, a l'àmbit polític conservador de la societat catalana i que, no pas en pocs casos, eren partidàries dels colpistes del juliol de 1936, com han situat Jordi Rubió i Arnau Gonzàlez.

Malgrat aquesta diversitat de conjuntures històriques en què el fenomen de l'exili havia tingut un paper remarcable, res no va tenir uns efectes històrics tan duradors ni una transcendència tan gran en l'imaginari col·lectiu com l'èxode de febrer de 1939. Va ser enorme quantitativament i, alhora, també va tenir un caràcter altament qualitatiu. En aquest sentit, entre molts successos significatius, n'hi ha prou amb recordar la sortida dels màxims dirigents republicans el 5 de febrer de 1939 per la Vajol, o les 300 persones que, pocs dies abans que enfilessin la carena

de l'Albera, va allotjar el mas Perxés, d'Aguil·lana. Es tractava de les elits dirigents i intel·lectuals de la Catalunya republicana. Una pèrdua irreparable per al país. Els relats que ens han llegat els protagonistes d'aquells fets i els testimoniatges orals recollits posteriorment corroboren aquella impressió d'esfondrament i de la fi d'un món. Semblava, ens diuen alguns, que se'n anava tot un país. Una sensació esfereïdora que els estudis històrics han contribuït a revalidar amb l'aportació de dades objectives. En definitiva, podríem dir que és més que raonable que tots els exilis es mesurin en comparació a 1939.

Jordi Font Agulló
és director del MUME.

>> *Diverses imatges del Museu Memorial de l'Exili (MUME) de la Jonquera.*

En definitiva, podríem dir que és més que raonable que tots els exilis es mesurin en comparació a 1939